

Луцик Юлія Олександрівна
кандидат економічних наук, доцент,
начальник кафедри економіки та фінансового забезпечення
Національний університет оборони України

Lutsyk Yuliya
PhD in Economics, Associate Professor,
Chief of the Department of Economics and Financial Support
National Defense University of Ukraine
ORCID: 0000-0002-1486-2336

DOI: 10.25313/2520-2294-2024-3-9681

ЗАГАЛЬНО-СВІТОВІ ТРЕНДИ РИЗИКІВ ТА ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

GLOBAL TRENDS OF RISKS AND THREATS TO THE ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE

Анотація. Вступ. Внаслідок відомих геополітичних змін в останні роки, руйнується міжнародна система безпеки, загострюється конкуренція між державами, виникають нові регіональні та глобальні конфлікти, урегулювати які стає дедалі все складніше. Проблема економічної безпеки постає для держав як одна із найбільш пріоритетних у зв'язку із кардинальною трансформацією джерел загроз. Невизначеність та нестабільність стану безпекового середовища суттєво ускладнює формування системної, послідовної державної політики у сферах національної безпеки та економічної безпеки, відповідно потребує перегляду джерел загроз, їх актуальності та пріоритетності, діючих концептуальних засад національної безпеки і її складових та посилення заходів безпекового механізму.

Мета. Метою статті є аналіз нових поглядів, перспектив трансформації проблемних питань у сфері економічної безпеки, дослідження основних факторів впливу (ризиків та загроз) на економічну безпеку з урахуванням непередбачуваності ситуації у світі та навколо України. Увага автора сфокусована на мега- та макро- рівнях економіки, на аналізі зовнішніх і внутрішніх ризиків та загроз, які мають вплив на національну безпеку та на одну з визначальних її складових – економічну безпеку, а також – на стан економічної стійкості України, як ознаки захищеності економічної безпеки.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є нормативно-правові акти, що регулюють питання національної безпеки та економічної безпеки; праці вітчизняних авторів, які здійснюють пошук нових відповідей на загрози економічній безпеці; інформаційно-аналітичні матеріали, які аналізують потенційні виклики і загрози національної безпеки та економічної безпеки.

В процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: за допомогою поєднання теоретичних та емпіричних методів дослідження (аналіз, синтез, спостереження, опис), було проаналізовано зміну архітектури глобальної безпеки, що відбулася з початком другої фази агресії РФ і відкритим застосуванням збройної сили проти України; метод аналізу дозволив обґрунтувати необхідність перегляду існуючих теоретичних підходів до розуміння формування оновленої концепції економічної безпеки, яка має бути побудована з врахуванням протидії новим ризикам та загрозам.

Результати. Викликами і загрозами економічної безпеки світового характеру, до недавнього часу, були: глобальна перебудова економічної системи, нестабільність світової фінансової системи, розбалансування світової торгівлі, наявність або відсутність постійних інвестиційних потоків. На сьогоднішній день, на економічну безпеку впливають переважно неекономічні фактори: війна, порушення ланцюгів постачання, знищення інфраструктури.

Широкомасштабна війна РФ чинить негативний вплив на світову економіку, національну безпеку та економічну безпеку України в тому числі. Ризики війни завжди мають більш високий ступінь впливу на країни, за умови коли в світі відбуваються світові фінансові кризи, макроекономічні шоки, періоди економічних депресій та боргових криз.

Питання економічної безпеки постає як одне із найбільш пріоритетних у зв'язку із кардинальною трансформацією джерел загроз. Економічна безпека як стан національної економіки, дає змогу зберегти стійкість та невразливість до внутрішніх та зовнішніх загроз, характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання і є важливим критерієм оцінки якісних параметрів національної економіки, ефективності економічної політики держави.

Перспективи. Увага автора спрямована на пошук шляхів протидії новим викликам і загрозам, на необхідність формування нової сучасної концепції забезпечення економічної безпеки України, яка має бути побудована, в першу чергу, з врахуванням необхідності оновлення методології дослідження економічної безпеки держави, на що буде звернено увагу в подальших наукових дослідженнях.

Ключові слова: національна безпека, економічна безпека, економічна стійкість, ризики, загрози.

Summary. Introduction. Analysis of trends in the development of the security environment makes it possible to identify risks and threats that could potentially materialize in the future and lead to negative consequences. The uncertainty of the state of the security environment significantly complicates the formation of state policy in the field of national and economic security, and accordingly requires the strengthening of measures of the security mechanism.

Purpose. The purpose of the scientific article is the analysis of new views, perspectives and problematic issues in the field of economic security, the study of the main influencing factors (risks and threats) on economic security, taking into account the unpredictability of the situation in the world and around Ukraine.

Materials and methods. The materials of the research are normative and legal acts regulating issues of national security and economic security; works of domestic authors who search for new answers to threats to economic security; information and analytical materials that analyze potential challenges and threats to national security and economic security.

The following scientific methods were used in the research process: with the help of a combination of theoretical and empirical research methods (analysis, synthesis, observation, description), the change in the global security architecture that occurred with the beginning of the second phase of Russian aggression and the open use of armed force against Ukraine was analyzed; the method of analysis made it possible to justify the need to revise the existing theoretical approaches to understanding the formation of an updated concept of economic security, which should be built taking into account counteraction to new risks and threats.

Results. Challenges and threats to economic security of a global nature, until recently, were: global restructuring of the economic system, instability of the world financial system, the imbalance of world trade, the presence or absence of permanent investment flows. Today, economic security is mainly affected by non-economic factors: war, disruption of supply chains, destruction of infrastructure.

The large-scale war of the Russian Federation has a negative impact on the world economy, including the national and economic security of Ukraine. The risks of war always have a higher degree of impact on countries, provided that there are global financial crises, macroeconomic shocks, periods of economic depressions and debt crises in the world.

The issue of economic security appears as one of the most prioritized in connection with the radical transformation of the sources of threats. Economic security as a state of the national economy allows maintaining stability and invulnerability to internal and external threats, characterizes the ability of the national economy for sustainable and balanced growth and is an important criterion for evaluating the quality parameters of the national economy, the effectiveness of the state's economic policy.

Discussion. The author's special attention is directed to the analysis of new challenges and threats of a non-economic nature, the formation of a modern concept of economic security, which must be built, first of all, taking into account the updated research methodology of «economic security».

Key words: national security, economic security, economic resilience, risks, threats.

Постановка проблеми. Розуміння майбутнього України та прогнозування стану її економіки потребує знань і аналізу закономірностей функціонування та впливу безпекового середовища на стан національної безпеки. Зміни у характері середовища безпеки не виникають безпідставно, вони обумовлюються і стають можливими лише в результаті появи нових викликів та загроз.

24 лютого 2022 року російська федерація розпочала нову фазу війни проти України, яка стала продовженням військової агресії 2014 року. Російська агресія розділила країни світу за ознакою ставлення до дій росії і позначила стартову точку у розгортанні кризових явищ в багатьох сферах життєдіяльності людства. У безпековому середовищі відбулися радикальні зміни, питання економічної безпеки постало як одне із найбільш пріоритетних у зв'язку із кардинальною трансформацією джерел загроз. На особливу увагу заслуговує вивчення питання дії неекономічних факторів

на економічну сферу суспільних відносин. Саме тому потребують перегляду і уточнення внутрішні і зовнішні ризики та загрози для економічної безпеки України, їх вплив та наслідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Починаючи з 2014 року кількість публікацій на тему впливу війни на національну безпеку, економічну безпеку та економічну стійкість збільшилась, особливо стосовно дослідження ризиків і загроз. Проблема економічної безпеки постає як одна із найбільш пріоритетних в науковому і практичному фаховому середовищі.

Помітний науковий внесок в дослідження впливу системи ризиків та загроз на стан національної безпеки та національної стійкості зроблено О. Резніковою [1; 2]. Дане питання досліджується в монографіях та наукових статтях Я. Жаліло, С. Пірожкова, Л. Шевченко, де науковцями здійснено пошук нових відповідей на гібридні загрози [3; 4; 5].

З метою якісного формування перспективних напрямків змін, було залучено широке коло державних інституцій та наукових установ, діяльність яких спрямована на розвиток теоретико-методологічних та прикладних аспектів безпеки держави [6]. На особливу увагу заслуговують інформаційно-аналітичні матеріали світових організацій, які аналізують потенційні виклики і загрози національної безпеки та економічної безпеки на коротко, середньо- та довгострокову перспективи [7].

Мета статті. Невизначеність стану безпекового середовища суттєво ускладнює формування державної політики у сферах національної безпеки та економічної безпеки, потребує перегляду переліку джерел загроз, їх актуальності і пріоритетності, діючих концептуальних засад національної безпеки і її складових, вимагає посилення заходів безпекового механізму. Відповідно, метою статті є аналіз та узагальнення трансформаційних змін безпекового середовища, дослідження основних факторів впливу на економічну безпеку з урахуванням непередбачуваності ситуації у світі та навколо України.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є нормативно-правові акти, що регулюють питання національної безпеки та економічної безпеки; праці вітчизняних авторів, які здійснюють пошук нових відповідей на загрози економічній безпеці; інформаційно-аналітичні матеріали, які аналізують потенційні виклики і загрози національної безпеки та економічної безпеки.

В процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: за допомогою поєднання теоретичних та емпіричних методів дослідження (аналіз, синтез, спостереження, опис), було проаналізовано зміну архітектури глобальної безпеки, що відбулася з початком другої фази агресії РФ і відкритим застосуванням збройної сили проти України; метод аналізу дозволив обґрунтувати необхідність перегляду існуючих теоретичних підходів до розуміння формування оновленої концепції економічної безпеки, яка має бути побудована з врахуванням протидії новим ризикам та загрозам.

Виклад основного матеріалу. «Загалом своєчасне виявлення наявних і прогнозованих загроз національній безпеці, уразливостей і переваг (сильних сторін) держави і суспільства, а також можливостей посилення захисту національних інтересів в умовах певної безпекової ситуації, зважаючи на тенденції розвитку безпекового середовища, є підґрунтям для визначення стратегічних цілей і пріоритетів державної політики у сфері забезпечення національної безпеки» [1]. Аналіз безпекового середовища дозволяє:

– дослідити тенденції розвитку безпекового середовища. Виявити процеси, явища, чинники, умови, обставини, події, результати діяльності й

взаємодії суб'єктів суспільних відносин, а також тенденції їх розвитку, які впливають на рівень захищеності держави, суспільства;

– визначити джерела основних загроз національній безпеці України, а також переваги й можливості розвитку держави та суспільства в нових умовах. Зміни безпекового середовища, що є відхиленням від його звичайного стану рівноваги, містять ризики та загрози, які підлягають подальшому аналізу. Ризики можна розподілити на ті, що можуть трансформуватися в загрози, й ті, що створюють нові можливості для розвитку держави та суспільства;

– визначити стратегічні орієнтири в напрямку яких йде трансформація джерел загроз національній безпеці України в післявоєнний період та здійснити пошук нових, теоретично обґрунтованих підходів до забезпечення національної безпеки та економічної безпеки.

Дослідження суті проблем безпеки, очевидно, доцільно розпочинати із тлумачення понять «загроза» та «ризик».

Поняття «загроза». Закон України «Про національну безпеку України» дає визначення загроз національній безпеці України та відносить до них «явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України» [8].

На думку автора, загроза — це дія або явище, які негативно впливають на процес реалізації життєво-важливих інтересів людини, суспільства і держави. Загроза — це вираження реальних і вже існуючих протиріч, які розвиваються в суспільстві. Варто зауважити, що загрозами національній безпеці України слід вважати явні чи потенційні дії, що ускладнюють або унеможливають реалізацію національних інтересів і створюють небезпеку для національних цінностей, життєзабезпечення нації та окремої особи.

В свою чергу, загрози економічній безпеці є наслідком суперечностей, що склалися у внутрішньому економічному просторі країни та за її кордоном. Ці суперечності являють собою низку умов та факторів, що становлять загрозу життєво-важливим інтересам окремих людей, суспільства та країни.

Під загрозами економічній безпеці розуміють чинники, які роблять неможливими чи значною мірою ускладнюють процес реалізації національних інтересів в економічній сфері, чим створюють загрозу для нації, її економічної та політичної систем. Виявлення загроз та їх усунення повинно бути пріоритетними елементами системи забезпечення економічної безпеки держави.

В нормативно-правових документах та у наукових виданнях з економічної тематики розрізняють різні варіанти класифікації економічних загроз.

При цьому, має місце тенденція до їх необмеженого розширення.

Надзвичайну актуальність для економіки України в умовах трансформаційних перетворень у світовому економічному та політичному просторі має протидія зовнішнім і внутрішнім загрозам, що потребує формування та впровадження ефективних механізмів, які б сприяли нейтралізації або мінімізації впливу загроз.

Чинниками внутрішніх загроз можуть бути незадовільні результати об'єктивного процесу економічного розвитку або цілеспрямовані дії різних суб'єктів (міжнародні політичні та економічні спільноти; іноземні держави, їх уряди, спецслужби, компанії та корпорації; організації, установи та окремі громадяни країни), які намагаються задовольнити власні інтереси, будь то максимізація економічних інтересів чи боротьба за політичну владу [10].

Внутрішніми загрозами можуть бути неможливість самозахисту та розвитку країни, слабкі інновації у розвиток економіки, зниження системи цінностей людського капіталу, неефективність економічного регулювання у країні, неможливість знайти розумний баланс інтересів бізнесу та держави та неспроможність використовувати суперечності та соціальні конфлікти для пошуку найкращого безболісного соціального стану.

Зовнішні загрози — це сила інших недружніх для України країн, включаючи їх національні науково-технічний, фінансовий, економічний та оборонний потенціали. Чим вища сукупна національна сила недружньої країни, яка взаємодіє з Україною, тим більша потенційна загроза нашій національній безпеці та інтересам.

Згідно з Концепцією національної безпеки України «у сфері економіки загрози мають комплексний характер і обумовлені передусім істотним скороченням ВВП, зниженням інвестиційної, інноваційної активності і науково-технічного потенціалу, розбалансуванням банківської системи, зростанням зовнішнього і внутрішнього державного боргу, тенденцією до переважання в експортних поставках паливно-сировинної й енергетичної складових, а в імпорتنних поставках — продовольства і предметів споживання, включаючи предмети першої необхідності» [11].

Поняття «ризик». Досліджуючи поняття ризику у сфері безпеки, необхідно зазначити, що ризик — це потенційні події, поява яких може негативно вплинути на успішність реалізації національних інтересів та досягнення визначених цілей держави. Ризик може мати як позитивні, так і негативні наслідки, відповідно може приймати форму нових можливостей чи загроз. Ризик характеризується комбінацією двох основних критеріїв: ймовірністю настання та ступенем впливу. Ризик існує тоді, коли сформована суб'єктивна думка

про ситуацію і дана якісна чи кількісна оцінка негативній події майбутнього періоду (в іншому випадку, це не ризик, а загроза).

Основною відмінністю «загрози» від «ризик» — є ступінь поінформованості, рівень дослідження та наявність оцінки можливих негативних наслідків майбутньої події. Аналітики не завжди спроможні оцінити ступінь впливу «загрози» на успішність реалізації національних інтересів та досягнення визначених цілей, тому що, як може статися, дана подія раніше ніколи не відбувалася, відповідно не доступна жодна інформація щодо прийнятних ефективних і запобіжних заходів її нейтралізації. Єдиним можливим кроком, що вживається, щоб зменшити ймовірність настання негативного впливу «загрози» на національну та економічну безпеку є формування зведеного переліку визначених ризиків, який дозволить перейти до чітко визначеного плану дій, комплексу нейтралізуючих заходів, проєктів, нововведень або експериментів. За таких умов, питання захисту національних інтересів у сфері економіки, економічної безпеки залишається актуальним і потребує подальшого глибокого дослідження.

В економічних дослідженнях розрізняють наступні ієрархічні рівні економіки та, відповідно, рівнів економічної безпеки: мегарівень, макрорівень, мезорівень, макрорівень. Відповідно до вказаних рівнів, економічна сфера може бути розподілена таким чином:

- мегарівень. До мегарівня відносимо глобальну або світову економіку, міжнародну економіку. Особливостями цього рівня є градація країн за ступенем економічного розвитку;
- макрорівень. До макрорівня відносимо національну економіку, економічну безпеку України, яка і є основним об'єктом нашого дослідження. В умовах воєнного стану, актуалізується необхідність аналізу існуючих та виявлення нових специфічних ризиків та загроз, які генеруються воєнною агресією РФ проти України;
- мезорівень. До мезорівня відносимо економіку регіонів та економічну безпеку регіонів. Особливістю цього рівня є максимальна наближеність ресурсів і результатів до суспільних громад;
- мікрорівень. До мікрорівня відносимо економіку підприємства та особи. Це базовий рівень економіки регіону та країни, де майже всі економічні перетворення, по суті, направлені на поліпшення функціонування окремого підприємства та життєдіяльності особи.

Особлива увага в даній статті далі буде сфокусована на мега- та макрорівнях економіки, тобто — на аналізі зовнішніх і внутрішніх ризиків та загроз для національної безпеки, економічної безпеки та для економічної стійкості України.

На підставі інформаційно-аналітичних матеріалів Ради національної безпеки і оборони України

«Глобальні тенденції розвитку світу», які були підготовлені на основі публічної доповіді «Глобальні тренди 2040», аналітичних матеріалів Національного інституту стратегічних досліджень, автором проаналізовано і узагальнено перелік потенційних викликів і загроз, які впливають на національну безпеку України та її економічну безпеку на коротко, середньо- та довгострокову перспективи [6; 7].

Що стосується мегарівня, до якого відносимо глобальну або світову економіку, в публічній доповіді «Глобальні тренди 2040» проаналізовано найбільш ймовірні ризики для глобальної та для національної безпеки, для людства та для світової економіки на наступні два роки та подальші десять років. Визначено, що серед основних найбільш ймовірних ризиків глобальної національної безпеки, домінують екологічні ризики (табл. 1).

Таку оцінку надали понад 1200 провідних експертів світу, представники академічних установ, бізнесу, урядів країн. Вони визначили чотири чинники, які набудуть найбільшого впливу на якість життя майже кожного у найближче десятиліття: неспроможність зупинити зміну клімату; неспроможність належно адаптуватися до зміни клімату; природні лиха та екстремальні погодні явища; втрата біорізноманіття та руйнування екосистем.

Вивчаючи макрорівень, необхідно зазначити, що об'єктами нашого дослідження є національна економіка, економічна безпека та економічна стійкість України. Відповідно, пропонується проана-

лізувати матеріали експертно-аналітичної доповіді Національного інституту стратегічних досліджень. Доповідь «Актуальні виклики та загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану» [6; 9], підготовлена фахівцями Національного інституту стратегічних досліджень, акцентувала увагу на ключових ризиках для економічної безпеки України та рекомендаціях щодо можливих дій уряду.

У рамках проведеного експертного опитування було оцінено 50 загроз економічній безпеці України в умовах воєнного стану за такими складовими: макроекономічна, фінансова, інвестиційно-інноваційна, виробнича, зовнішньоекономічна, соціальна, продовольча безпека, які дозволяють сформулювати уявлення про характер впливу війни на економічну безпеку України. До оцінювання загроз економічній безпеці були включені компоненти соціальної та продовольчої безпеки, так як в умовах війни вони становлять відчутний вплив на її стан, проте їхня оцінка у рамках відповідних стратегій не передбачена (розроблення стратегії продовольчої безпеки досі не завершено).

Для прикладу, в таблиці наведено не весь перелік загроз економічній безпеці, а лише та їх частина, яка стосується наступних складових економічної безпеки: макроекономічної, фінансової, виробничої, зовнішньоекономічної (табл. 2)

На думку експертів, в найбільш ризиковій зоні залишається показник високого рівня дефіциту державного бюджету, хоча порівняно з минулим 2023 роком, інтенсивність впливу даного чинника

Таблиця 1

Топ-10 глобальних ризиків

2 роки		10 років	
Місце/категорія ризику	Назва ризику	Місце/категорія ризику	Назва ризику
1/2	Криза вартості життя	1/1	Неспроможність зупинити зміну клімату
2/1	Природні лиха та екстремальні природні явища	2/1	Неспроможність належно адаптуватися до зміни клімату
3/3	Геоекономічна конфронтація	3/1	Природні лиха та екстремальні природні явища
4/1	Неспроможність зупинити зміну клімату	4/1	Втрата біорізноманіття та руйнування екосистеми
5/2	Порушення соціальної єдності та соціальної поляризації	5/2	Масштабна вимушена міграція
6/1	Масштабні аварії, що завдають екологічних збитків	6/1	Криза природних ресурсів
7/1	Неспроможність належно адаптуватися до зміни клімату	7/2	Порушення соціальної єдності та соціальної поляризації
8/4	Поширення кіберзлочинності та кібервразливості	8/4	Поширення кіберзлочинності та кібервразливості
9/1	Криза природних ресурсів	9/3	Геоекономічна конфронтація
10/2	Масштабна вимушена міграція	10/1	Масштабні аварії, що завдають екологічних збитків

1 — екологічні, 2 — соціальні, 3 — геополітичні, 4 — технологічні

Джерело: узагальнено автором на основі [7]

Таблиця 2

Розподіл загроз економічній безпеці за ступенем впливу та ймовірністю настання у 2023 році

№ п/п	Назва загрози	Ймовірність настання/ступінь впливу
1	Високий рівень дефіциту державного бюджету (ФБ)	5/4
2	Суттєве погіршення соціально-економічного становища вразливих верств населення (СБ)	4/4
3	Зростання обсягів державного боргу та видатків на його обслуговування (ФБ)	
4	Значне зниження добробуту та якості життя населення (СБ)	
5	Зменшення трудового потенціалу (міграція, втрати населення внаслідок бойових дій) (МБ)	
6	Різкий економічний спад (згорання ділової активності в умовах війни, неможливість ведення бізнесу в зоні бойових дій або ризиковій зоні) (МБ)	
7	Значне погіршення стану довкілля, спричинене бойовими діями (СБ)	
8	Недофінансування окремих статей видатків бюджету внаслідок обмеженості фінансових можливостей держави (ФБ)	
9	Погіршення умов життя значних груп населення через руйнування житла та цивільної інфраструктури (СБ)	
10	Зростання індексу споживчих цін (інфляція) (МБ)	
11	Критичне скорочення промислового виробництва (ВБ)	
12	Значні втрати податкових та митних надходжень (ФБ)	
13	Значна втрата експортного потенціалу внаслідок руйнування чи пошкодження виробничих об'єктів (ЗБ)	
14	Зростання негативного сальдо торгівельного балансу (ЗБ)	
15	Ускладнення експорту внаслідок руйнування чи ускладнення транспортної логістики (ЗБ)	

ФБ — фінансова безпека, МБ — макроекономічна безпека, ВБ — виробнича безпека, ІБ — інвестиційно-інноваційна безпека, ЗБ — зовнішньоекономічна безпека, СБ — соціальна безпека, ПБ — продовольча безпека

Джерело: узагальнено автором на основі [6]

на економічну безпеку значно знизилась. Так, згідно з результатами ранжування загроз, лише один ризик «рівень дефіциту державного бюджету» (2%) потрапив до найбільш ризикової — червоної зони.

Зростання дефіциту державного бюджету, збільшення державного боргу та видатків на його обслуговування, є тим чинником, який має найбільший негативний вплив на економічну безпеку України, особливо за умови тривалої високо інтенсивної війни, яка потребує постійного витрачання фінансового ресурсу на сектор безпеки і оборони, соціальний захист населення, відновлення інфраструктури та підтримку бізнесу. Відповідно, для нівелювання даного типу загроз економічній безпеці держави та для уникнення негативного прогнозу, необхідною умовою є подальше відновлення обсягів надходження зовнішніх компенсаційних ресурсів (в тому числі і іноземних інвестицій) на рівні не меншому, ніж в минулому році.

Повертаючись до аналізу матеріалів експертно-аналітичної доповіді Національного інституту стратегічних досліджень, необхідно зазначити, що до загроз економічній безпеці України, які знаходяться в діапазоні від середньої до середньовисокої ризиковості відібрано 49 загроз, відповідно це складає 42% та 56% від всієї сукупності.

Концентрація найвагоміших загроз економічній безпеці у середньо- та середньовисокій ризиковій зоні пов'язана із чутливістю економіки до руйнівних наслідків війни (зменшення трудового потенціалу, відсутність важливих видів ресурсів та незадовільне матеріально-технічне забезпечення) та невизначеністю перебігу повномасштабного вторгнення в Україну (неможливість здійснення на українських територіях економічної діяльності в наслідок широкої географії ведення бойових дій, порушення ланцюгів постачання, тощо).

Значно менший перелік загроз (21) включений в діапазон від середньої до низької ризиковості, що в основному стосується соціальної сфери, продовольчої та фінансової безпеки.

Соціальні питання пов'язані, в першу чергу, із недостатньою спроможністю держави в умовах війни підтримувати на належному рівні соціальне забезпечення значної кількості населення, відтак наслідки позначаються на платоспроможності громадян України. Брак фінансових ресурсів потребує модернізації системи соціального захисту населення.

Продовольча безпека піднімає проблеми відновлення інфраструктури виробництва, переробки та зберігання сільськогосподарської продукції

та продуктів харчування, забезпечення логістики агропромислової продукції.

Ризики в фінансовій сфері пов'язують із проблемою забезпечення фінансової стійкості національної економічної системи в умовах війни і з необхідністю проведення реформ щодо збільшення довіри юридичних та фізичних осіб до державних податкових і митних органів, органів державного управління взагалі.

Аналіз наведених вище тенденцій розвитку безпекового середовища, а також можливих змін його умов, факторів і обставин, дозволив виявити ризики, які потенційно можуть реалізуватись у майбутньому і призвести до негативних наслідків для безпеки України. Однак не треба забувати, що існує і така категорія ризиків як «чорні лебеди», раптова поява яких вплине на безпеку України та безпеку інших держав. До такої категорії ризиків відносимо: масовий тероризм у соціальній мережі, епідемії, кліматичні катаклізми, нові війни у світі, у тому числі із застосуванням нового небезпечного виду зброї [12].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Виходячи із проведеного аналізу, можна зробити наступний висновок. Широкомасштабна війна РФ чинить негативний руйнівний вплив на національну та економічну безпеку України, світову економіку в тому числі. Актуальними викликами і загрозами світовій економічній безпеці, до недавнього часу, були: глобалізація світової економічної системи, нестабільність світової фінансової системи, розбалансування світової торгівлі, наявність або

відсутність постійних інвестиційних потоків. На сьогоднішній день, на економічну безпеку України впливають переважно неекономічні фактори: війна, порушення ланцюгів постачання, знищення інфраструктури.

Ризики війни завжди мають більш високий ступінь впливу на країни, за умови коли в світі одночасно відбуваються світові фінансові кризи, макроекономічні шоки, періоди економічних депресій та боргових криз. Відповідно, економічна безпека як стан національної економіки, дає змогу зберегти стійкість та невразливість до внутрішніх та зовнішніх загроз, характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання і є важливим критерієм оцінювання якісних параметрів національної економіки, ефективності економічної політики держави.

Надзвичайну актуальність для економіки України в умовах трансформаційних перетворень у світовому економічному та політичному набуває спроможність протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам, що потребує формування та впровадження ефективних механізмів, які б сприяли нейтралізації або мінімізації впливу загроз. Це потребує формування оновленої концепції економічної безпеки, яка має бути побудована, в першу чергу, з врахуванням протидії новим, у тому числі — неекономічним загрозам та ризикам. За таких умов, проблема захисту національних інтересів від впливу нових зовнішніх і внутрішніх загроз у сферах економіки та економічної безпеки залишається актуальною і потребує подальших досліджень.

Література

1. Резнікова О.О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища : монографія. Київ : НІСД, 2022. 532 с.
2. Резнікова О.О. Стратегічний аналіз безпекового середовища. *Національний інститут стратегічних досліджень: вебсайт*. 2022. URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/stratichnyu-analiz-bezpekovoho-seredovishchak-ukrayinu> (дата звернення: 02.01.2024).
3. Жаліло Я.А. Стратегія національної безпеки України в контексті досвіду світової спільноти. Київ : Сатсанага, 2001. 224 с.
4. Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз : національна доповідь / ред. кол. С.І. Пирожков, О.М. Майборода, Н.В. Хамітов, Є.І. Головаха, С.С. Дембіцький, В.А. Смолій, О.В. Скрипнюк, С.В. Стоєцький. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. Київ, 2022. 552 с.
5. Економічна безпека держави: сутність та напрями формування : монографія / Л.С. Шевченко, О.А. Гриценко, С.М. Макуха та ін. / за ред. д-ра екон. наук, проф. Л.С. Шевченко. Х. : Право, 2009. 312 с.
6. Експертно-аналітична доповідь: Актуальні виклики та загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану / Жаліло Я.А. та ін. Київ : НІСД, 2023. 60 с.
7. Global Trends 2040. A more contested world. *National Intelligence Council*. 2021. URL: https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/assessments/GlobalTrends_2040.pdf (дата звернення: 02.01.2024).
8. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 31. Ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>. (дата звернення: 02.01.2024).
9. Експертно-аналітична доповідь: Актуальні виклики та загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану / Жаліло Я.А. та ін. Київ : НІСД, 2022. 14 с.

10. Економічна безпека : навч. посіб. / О.С. Користін, О.І. Барановський, Л.В. Герасименко та ін. Київ : Алерта; КНТ; Центр учб. літератури, 2010. 368 с.
11. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 10. С. 161.
12. Що чекає на глобальний світ до 2030Е. *Український Інститут Майбутнього: вебсайт*. 2023. URL: <https://uifuture.org/publications/shho-chekaye-na-globalnyj-svit-do-2030e/>. (дата звернення: 02.01.2024).

References

1. Reznikova, O.O. (2022). *Natsionalna stiiikist v umovakh minlyvoho bezpekovoho seredovyshcha: monohrafiia* [National stability in the conditions of a changing security environment]. Kyiv: NISD [in Ukrainian].
2. Reznikova, O.O. (2022). *Stratehichnyi analiz bezpekovoho seredovyshcha* [Strategic analysis of the security environment]. *National Institute for Strategic Studies: website*. Retrieved from <https://niss.gov.ua/news/statti/stratehichnyy-analiz-bezpekovoho-seredovyshcha-ukrayiny> [in Ukrainian].
3. Zhalilo, Ya. A. (2001). *Stratehiia natsionalnoi bezpeky Ukrainy v konteksti dosvidu svitovoi spilnoty* [National security strategy of Ukraine in the context of the experience of the world community]. Kyiv: Satsanha [in Ukrainian].
4. *Natsionalna stiiikist Ukrainy: stratehiia vidpovidi na vyklyky ta vyperedzhennia hibrydnykh zahroz: natsionalna dopovid* [National resilience of Ukraine: strategy for responding to challenges and anticipating hybrid threats]. (2022). S.I. Pyrozhkov, O.M. Mayboroda, N.V. Khamitov, Ye.I. Holovakha, S.S. Dembits'kyu, V.A. Smoliiy, O.V. Skrypnyuk, S.V. Stoyets'kyu. (Ed.). *Institute of Political and ethno-national studies named after I.F. Kuras NAS of Ukraine*. Kyiv [in Ukrainian].
5. Shevchenko, L.S., Hrytsenko, O.A., Makukha, S.M. et al. (2009). *Ekonomichna bezpeka derzhavy: sutnist ta napriamy formuvannia: monohrafiia* [Economic security of the state: essence and directions of formation]. L.S. Shevchenko. (Ed.). Kh.: Pravo [in Ukrainian].
6. *Ekspertno-analitychna dopovid: Aktualni vyklyky ta zahrozy ekonomichnii bezpetsi Ukrainy v umovakh voiennoho stanu* [Expert-analytical report: Current challenges and threats to the economic security of Ukraine in the conditions of martial law]. (2023). Zhalilo Ya.A. et al. Kyiv: NISD [in Ukrainian].
7. *Global Trends 2040. A more contested world*. (2021). *National Intelligence Council*. Retrieved from https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/assessments/GlobalTrends_2040.pdf.
8. *On the national security of Ukraine: Law of Ukraine dated June 21, 2018 No. 2469-VIII. The Official Bulletin of the Verkhovna Rada*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> [in Ukrainian].
9. *Ekspertno-analitychna dopovid: Aktualni vyklyky ta zahrozy ekonomichnii bezpetsi Ukrainy v umovakh voiennoho stanu* [Expert-analytical report: Current challenges and threats to the economic security of Ukraine in the conditions of martial law]. (2022). Zhalilo Ya.A. et al. Kyiv: NISD [in Ukrainian].
10. Korystin, O. Ye., Baranovs'kyu, O.I., Herasymenko, L.V. et al. (2010). *Ekonomichna bezpeka: navch. posib*. [Economic security]. Kyiv: Alerta; CNT; Education center of literature [in Ukrainian].
11. *Concept (fundamentals of state policy) of national security of Ukraine*. (1997). *The Official Bulletin of the Verkhovna Rada* [in Ukrainian].
12. *Shcho chekaie na hlobalnyi svit do 2030E* [What awaits the global world by 2030E]. (2023). *Ukrainian Institute of the Future*. Retrieved from <https://uifuture.org/publications/shho-chekaye-na-globalnyj-svit-do-2030e/> [in Ukrainian].